

Sp. zn.: 48/2017/NZ/TSL
Č. j.: KVOP-53550/2020

Výchovný ústav, dětský domov se školou, základní škola, střední škola a školní jídlna Kostomlaty pod Milešovkou

Zpráva z následné návštěvy¹

Adresa zařízení:	Požárnická 168, 417 54 Kostomlaty pod Milešovkou
Zřizovatel:	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
Ředitelka:	Mgr. Eva Karbanová
Typ zařízení:	výchovný ústav, dětský domov se školou
Kapacita:	48 lůžek
Datum návštěvy:	21. – 22. září 2020
Datum vydání zprávy:	4. února 2021
Návštěvu provedli:	Mgr. Bc. Tereza Slachová, Mgr. Petra Benáčková, Mgr. Štěpán Jílka, Mgr. Anna Láníčková, PhDr. Soňa Čpinová

Mgr. Monika Šimůnková
zástupkyně veřejného ochránce práv

¹ Následná návštěva byla zrealizována v souvislosti s projektem *Posílení aktivit veřejného ochránce práv v ochraně lidských práv (směrem k ustavení Národní lidskoprávní instituce v ČR)*, číslo projektu LP-PDP3-001. Projekt je součástí Programu lidská práva financovaného z Norských fondů 2014-2021 prostřednictvím Ministerstva financí ČR.

Obsah

Obsah.....	2
Úvodní informace	4
Systematická návštěva a její cíl	4
Zpráva z návštěvy a vyjádření zařízení	4
Následná návštěva.....	6
Charakteristika zařízení	6
Průběh následné návštěvy.....	7
Shrnutí poznatků z první návštěvy	8
Shrnutí poznatků z následné návštěvy	9
Doporučení pro zřizovatele	10
Odstraněná rizika špatného zacházení.....	13
1. Bodový systém hodnocení dívek.....	13
2. Podezření na nevhodné chování některých vychovatelů	13
3. Dovolenky pouze jednou za 14 dní	15
4. Zamykání společných prostor přes den	15
5. Povinné hlášení menstruace	15
Částečně odstraněná rizika špatného zacházení.....	17
6. Absence psychologické péče.....	17
7. Pravidla pro používání mobilních telefonů	18
8. Sebepoškozování jako porušení pravidel s následnou sankcí.....	20
9. Osobní prohlídky	20
10. Noční vypínání elektřiny na skupinách.....	21
11. Kapesné	22
12. Supervize	23
Přetrvávající rizika špatného zacházení.....	24
13. Omezování práv dětí mimo opatření ve výchově	24
14. Vyžadování souhlasu rodičů u návštěv třetích osob	25
15. Šikana	26
16. Nepřiměřeně časté úklidy („rajóny“)	29
17. Krátký čas na sprchování.....	31
18. Stabilizační pobyt	32
19. Nedostatečná individualizace práce s dívkami	33

20. Nedostatečná příprava na samostatný život	34
21. Špatný materiální standard koupelen	36
Nově identifikovaná rizika špatného zacházení	39
22. Kvalita a množství stravy	39
23. Pobyt v karanténě místnosti v době epidemie nemoci COVID-19	39
Přehled opatření k nápravě	42

Úvodní informace

Systematická návštěva a její cíl

Od roku 2006 veřejný ochránce práv plní **úkoly národního preventivního mechanismu** podle Opčního protokolu k Úmluvě proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání.² Současný ochránce JUDr. Stanislav Křeček tuto část své působnosti přenesl na svou zástupkyni, tedy na mě.³

Proto **systematicky navštěvuji místa (zařízení)**, kde se nacházejí nebo mohou nacházet osoby omezené na svobodě, a to jak z moci úřední, tak v důsledku závislosti na poskytované péči. Výchovný ústav je jedním ze zařízení, jež mohu navštívit.⁴

Cílem návštěv je posílit ochranu před špatným zacházením.⁵ Návštěvy probíhají zásadně neohlášeně a jejich provedením zpravidla pověřuji pracovníky Kanceláře veřejného ochránce práv,⁶ konkrétně právníky, psychology, speciální pedagogy a sociální pracovníky. Šetření spočívá v prohlídce zařízení, pozorování, rozhovorech s ředitelem, zaměstnanci a umístěnými dětmi, studiu vnitřních předpisů zařízení a dokumentace.⁷ Návštěvy jsou preventivní, s cílem působit do budoucna a zvyšovat standard poskytování péče.

Zpráva z návštěvy a vyjádření zařízení

Po každé návštěvě **sepíši zprávu. Většinou obsahuje návrhy opatření k nápravě.** Zpráva slouží k dialogu se zařízením a jako vodítko k předcházení špatnému zacházení nebo jeho odstranění. **Zpráva nepopisuje zjištěnou správnou praxi zařízení** odpovídající dobrým standardům zacházení. **Soustředí se pouze na možné nedostatky.** Proto může působit velice nepříznivě a nevyváženě. Prosím čtenáře zprávy, aby na to pamatovali. Bez ohledu na závěry zprávy si vážím náročné práce všech zaměstnanců zařízení.

2 Na základě § 1 odst. 3 a 4 zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů.

3 Podle § 2 odst. 4 zákona o veřejném ochránci práv. Více na www.ochrance.cz, v sekci *Veřejný ochránce práv, Rozdělení působnosti*.

4 Podle § 1 odst. 4 písm. a) zákona o veřejném ochránci práv.

5 Špatným zacházením se rozumí jednání, které nerespektuje lidskou důstojnost a dosahuje určitého stupně závažnosti (samo o sobě, nebo při kumulativním účinku jednotlivých zásahů). Ve školských zařízeních pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy může mít špatné zacházení například podobu špatných materiálních podmínek, pokud by jimi byla překročena nevyhnutelná míra strádání a ponížení spojená s omezením osobní svobody, neprofesionálního jednání, nebo dokonce násilí ze strany personálu, nezajištění ochrany před ublížením nebo zneužitím ze strany třetích osob, nerespektování práva na soukromí, práva na rodinný život (neoprávněné omezování kontaktu s rodinou), nerespektování sociální autonomie či práva dítěte na spoluúčast při rozhodování o vlastním životě.

6 Podle § 25 odst. 6 zákona o veřejném ochránci práv.

7 Podle § 21a ve spojení s § 15 zákona o veřejném ochránci práv.

Zprávu pošlu zařízení se žádostí o vyjádření k popsáním zjištěním a navrženým opatřením.⁸

Pečlivě se zabývám sdělením (vysvětlením), které mi zařízení zašle.

Navržená **opatření k nápravě** se liší svou naléhavostí, náročností a dobou potřebnou k provedení. Pro snazší orientaci obsahuje zpráva na konci **přehled** opatření k nápravě. Navrhuji také **termín provedení**.

- **Bezodkladná** opatření je třeba provést zpravidla do 7 dnů od obdržení zprávy. Je-li jejich realizace náročná, je třeba je provést v nejkratší možné době. Za bezodkladná pokládám opatření, která považuji za naléhavá a příkládám jim velkou důležitost, anebo která považuji za objektivně snadno realizovatelná.
- **Opatření s delší lhůtou** je třeba provést ve stanovené lhůtě, zpravidla do jednoho, tří, šesti měsíců, jednoho roku.
- **Opatření s průběžným plněním** formuluji tam, kde je třeba zavést do praxe určitý pracovní postup nebo styl práce, nebo naopak něčeho se napříště zdržet. Očekávám, že se tak stane bezodkladně a bude se dbát na uplatňování do budoucna.

Ráda bych, aby zařízení ve vyjádření ke zprávě sdělilo, že (1) opatření provedlo a jak, nebo (2) kdy a jak opatření provede, nebo (3) navrhne jiné vhodné opatření a termín.

Pokud budu vyjádření zařízení nebo dalších oslovených orgánů **považovat za dostatečná**, vyrozumím je o tom. Mohu si rovněž vyžádat doplňující vyjádření. Rozhodující je vysvětlení zjištěných pochybení, doložení opatření k nápravě či věrohodný příslib jejich provedení.

Pokud vyjádření zařízení nebo dalších oslovených orgánů **nebudu považovat za dostatečná**, vyrozumím o tom nadřízený úřad (vládu, není-li nadřízeného úřadu), případně informuji veřejnost.⁹

Po ukončení vzájemné komunikace **zveřejním anonymizovanou zprávu z návštěvy zařízení** (s výjimkou jmen osob pověřených vedením zařízení) **a obdržená vyjádření** na svých internetových stránkách¹⁰ a v databázi Evidence stanovisek ochránce (ESO).¹¹

Po dokončení řady návštěv zařízení téhož druhu vydávám **tzv. souhrnnou zprávu**. Tu také zveřejňuji a posílám ji příslušným orgánům veřejné moci. V souhrnné zprávě bez vazby na konkrétní zařízení shrnuji svá zjištění a doporučená opatření k nápravě, navrhuji systémová doporučení, případně vytvářím standard dobrého zacházení. Souhrnná zpráva může sloužit nenavštíveným zařízením jako vodítko k odstranění špatného zacházení a jeho předcházení.

8 Ustanovení § 21a odst. 3 a 4 zákona o veřejném ochránci práv.

9 Tzv. sankční opatření, u kterých se postupuje obdobně podle § 20 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv.

10 Na stránkách www.ochrance.cz, v sekci *Ochrana osob omezených na svobodě*.

11 Evidence stanovisek ochránce (ESO) je dostupná z <https://eso.ochrance.cz>.

Následná návštěva

Následná návštěva je nástrojem, kterým ověřuji naplňování vybraných navrhovaných opatření k nápravě formulovaných ve zprávě z prvotní návštěvy. Metoda práce při následné návštěvě, obsah zprávy z následné návštěvy i návazná komunikace s navštíveným zařízením zůstávají nezměněny. Po ukončení vzájemné komunikace se zařízením dojde rovněž ke zveřejnění anonymizované zprávy z následné návštěvy včetně vyjádření zařízení.

Charakteristika zařízení

Zařízení se nachází v obci Kostomlaty pod Milešovkou, která má zhruba 930 obyvatel. Zařízení sídlí v prostorách tamního barokního zámku.

Obr. č. 1: Foto sídla výchovného ústavu – barokního zámku Kostomlaty pod Milešovkou¹².

Zařízení je určeno pro dívky. Kapacita zařízení je 48 dívek, v době návštěvy jich bylo v zařízení evidováno 53. Fyzicky bylo v zařízení přítomno celkem 28 děvčat (z toho 15 v režimu výchovného ústavu a 13 v režimu dětského domova se školou). Za běžného provozu má zařízení v provozu celkem 4 skupiny pro DDŠ a 2 pro VÚ. V provozu byly pouze 4 skupiny z celkových 6 (2 skupiny výchovného ústavu a 2 skupiny dětského domova se školou). Ve zbylých 2 skupinách probíhala rekonstrukce. V průběhu prvního dne návštěvy jedno děvče opustilo zařízení, protože dosáhlo věku 18 let, dalších 17 děvčat bylo v době návštěvy na útěku (3 z dětského domova se školou, 14 z výchovného ústavu).

12 Zdroj <https://www.hrady.cz/index.php?OID=3313&PARAM=2>.

Průběh následné návštěvy

Následná návštěva proběhla ve dnech 21. a 22. září 2020 po předchozím telefonickém ohlášení. Ohlášení bylo provedeno z důvodu mimořádnosti návštěvy v době pandemie COVID-19.

Návštěva navazovala na systematickou návštěvu provedenou v roce 2017 a jejím účelem bylo ověřit, jak se situace v zařízení od té doby změnila a zda se ředitelce podařilo odstranit rizika špatného zacházení popsaná ve zprávě z roku 2017. Předmětem ověřování nebyla všechna jednotlivá zjištění z první návštěvy, ale pouze ta, která považují z pohledu prevence špatného zacházení za zásadní.

Následnou návštěvu provedli právníci Kanceláře veřejného ochránce práv Mgr. Bc. Tereza Slachová (roz. Gajdušková), Mgr. Petra Benáčková, Mgr. Štěpán Jílka a Mgr. Anna Láníčková. Na šetření se též podílela expertka z oboru speciální pedagogiky PhDr. Soňa Cpinová.

Zaměstnanci Kanceláře si v doprovodu ředitelky prohlédli zařízení, navštívili všechny rodinné/výchovné supiny, hovořili s ředitelkou, vedoucí vychovatelkou, psychologem, metodikem prevence a dívkami. Na místě zastižený personál poskytl pracovníkům Kanceláře veškerou součinnost, za což děkuji.

Shrnutí poznatků z první návštěvy

První návštěva Výchovného ústavu Kostomlaty pod Milešovkou proběhla ve dnech 31. října a 1. listopadu 2017. Provedli ji právníci Kanceláře Mgr. Katarína Haukvitzová, Mgr. Bc. Tereza Gajdušková (nyní Slachová) a Mgr. Martin Ježek. Na šetření se též podílel pověřený expert z oboru speciální pedagogiky Mgr. Martin Drobík.

Tehdejší veřejná ochránkyně práv Mgr. Anna Šabatová, Ph.D., ve zprávě z návštěvy nekonstatovala špatné zacházení s dívkami, upozornila nicméně ředitelku na několik nedostatků, které představují riziko takového zacházení do budoucna. Věnovala se např. **pravidlům pro samostatný pohyb dívek mimo zařízení** (samostatné vycházky, dovolenky u rodičů), kdy došla k závěru, že zařízení některými opatřeními nebo svým přístupem zasahuje do práv dívek. Za riziko špatného zacházení označila rovněž **nedostupnost psychologické péče** v zařízení. Řada tehdejších doporučení se týkala **ukládání opatření ve výchově** a obecně **nastavení hodnotícího systému** dívek. Tehdejší veřejná ochránkyně práv ředitelce doporučila, aby upustila od bodového systému hodnocení dívek a nahradila jej hodnocením slovním, které je z pohledu zacházení s dívkami vhodnější.

Poměrně závažným zjištěním z první návštěvy bylo podezření na **nevhodné výchovné praktiky některých vychovatelů** (slovní agrese, v ojedinělých případech i fyzické napadení). Ředitelce zařízení bylo proto doporučeno, aby se na tento možný problém zaměřila a v případě, že se tvrzení dívek prokáží, aby přijala odpovídající pracovníprávní opatření směrem ke konkrétním vychovatelům.

Velká část zprávy se týkala **prostředí a prostor zařízení**, které má předchůdkyně hodnotila jako **zcela nevhodné pro poskytování péče ohroženým dětem/dívkám**. Řadu problémů by dle jejího názoru vyřešilo přestěhování zařízení do většího města a vhodnějšího objektu, neboť za daných podmínek je dle ní velice obtížné začlenit dívky do společnosti, vyhnout se případné stigmatizaci v obci a v neposlední řadě vytvořit prostředí připomínající běžnou domácnost.

Shrnutí poznatků z následné návštěvy

Zařízení od roku 2017 přijalo řadu změn. Z hlediska prevence před špatným zacházením považují za nejpodstatnější změnu hodnotícího systému z bodového na slovní a zapojení psychologa do péče o dívky (ač s výhradami). Velmi pozitivně vnímám také realizaci průzkumu mezi dívkami ohledně případného nevhodného chování některých vychovatelů.

U některých změn je patrné, že proběhly na úrovni vedení, ale nepřijali je za své (a neuplatňují je) všichni vychovatelé. Je patrné, že někteří vychovatelé setrvávají u dřívější praxe, kterou stejně jako má předchůdkyně považují za nevhodnou a z pohledu špatného zacházení rizikovou. V tomto ohledu prosím ředitelku, aby se zaměřila na sjednocení praxe napříč skupinami.

Z rozhovoru s dívkami byla znát vyšší důvěra ve vychovatele, než tomu bylo v roce 2017. Bylo však zároveň znát, že dívky pobyt v zařízení ve většině vnímají jako trest a rezignovaně jej „přežívají“. Dívky nemají zájem o změnu, jejich vyjádření potvrzovala stereotyp zaběhnutých pravidel. Většina dne je jasně strukturována a činnosti jsou zaměřeny především na úklid a na pořádek. Zařízení je zjevně režimové. Dostatečně dívky nevede k tomu, aby přejímaly odpovědnost za své denní povinnosti. Dívky nejsou dostatečně podporovány v osvojování si potřebných životních dovedností, např. v zacházení s peněží, v organizaci svého volného času, v navazování a udržování vztahů, v zapojování se do běžného života. Program zařízení nezajišťuje zdravý poměr mezi volným a řízeným časem.

Ředitelce děkuji za opatření, která již v návaznosti na zprávu z první návštěvy přijala. Bude však potřeba v nastolených změnách pokračovat. Za zásadní z pohledu prevence před špatným zacházením považují celkovou změnu přístupu zařízení k dívkám a účelu jejich pobytu v zařízení. Zařízení by mělo posílit odbornou práci s dívkami a zaměřit se na řešení problémů, které vedly k nařízení ústavní výchovy, ale i těch, se kterými se setkaly až po příchodu do zařízení (např. šikana). Smyslem pobytu by nemělo být pouze poskytnutí střechy nad hlavou a vzdělání na dobu, než dívky nabydou zletilosti, ale rovněž (a především) příprava na plnohodnotný dospělý život.

Nejedná se o jednoduchý úkol, ale jsem přesvědčena, že další změny v tomto směru jsou možné. Neobejdou se však bez pomoci zřizovatele, jehož roli v procesu požadované transformace zařízení popisují na dalších stranách.

Doporučení pro zřizovatele

Zařízení prošlo v posledních 3 letech řadou změn, které, jak věřím, přispějí k prevenci špatného zacházení s dívkami. Ve výraznějších změnách je však jeho vedení limitováno okolnostmi, které nemůže ovlivnit. Jedná se zejména o budovu, ve které zařízení sídlí, a její přilehlé okolí. Toto téma se objevilo již ve zprávě z první návštěvy a rovněž já jej považuji z pohledu prevence špatného zacházení za zcela stěžejní.

Zařízení se nachází v obci Kostomlaty pod Milešovkou, která má zhruba 930 obyvatel. Zařízení sídlí v prostorách barokního zámku, který byl postaven v druhé polovině 17. století. Současnému účelu začal zámek sloužit v roce 1880, kdy v něm byl zřízen ženský nápravný ústav. Zařízení tedy v původních prostorách nepřetržitě funguje již 140 let a pro obyvatele Kostomlat a okolí je tak se zámkem neodmyslitelně spjato.

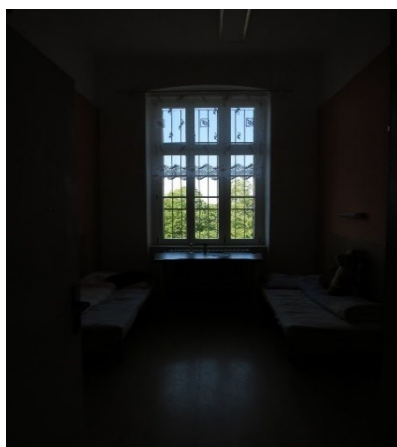
Ačkoli zámek mohl při založení zařízení splňovat tehdejší požadavky a standardy péče o nezletilé dívky s poruchami chování, dnes na jejich vývoj nedokáže reagovat. V souvislosti s umístěním zařízení vzniká několik problémů, které níže uvádím a stručně popisuji.

Vzdálenost běžnému způsobu života

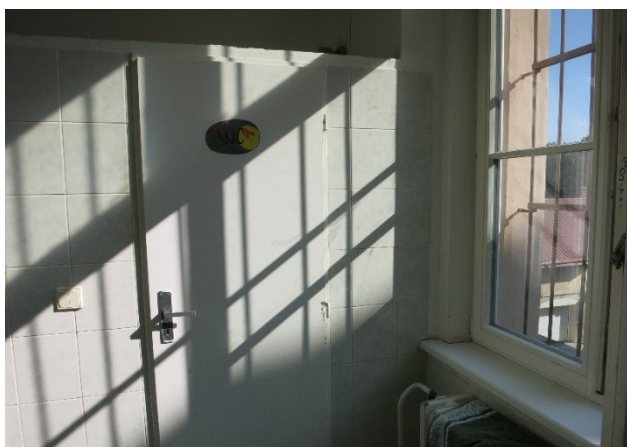
Způsob fungování zařízení, jeho provoz a vzezření při vší snaze vedení a personálu nikdy nemůže dostatečně připomínat běžnou domácnost, a zařízení proto nenaplní platné standardy¹³. Ačkoli se zařízení snaží přizpůsobit prostory výchovných a rodinných skupin prostředí, ze kterého dívky pochází, s ohledem na rozlehlost zařízení, místností, zámeckých chodeb a nádvoří to není dost dobře možné.

Obtížné prosazování stavebních změn

Zámek je kulturní památkou a každý zásah či stavební změna, která by mohla přiblížit dívkám běžnou domácnost, podléhá souhlasu příslušných orgánů státní památkové péče, jež žádosti ne vždy vyhoví. Typickým příkladem jsou mříže na oknech.

Obr. č. 2: Mříž v pokoji dívek

Obr. č. 3: Mříž v koupelně

13 Příloha č. 1 k Výnosu ministra školství, mládeže a tělovýchovy č. 17/2018, Standardy kvality péče o děti ve školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy a pro preventivně výchovnou péči (dále jen „Standardy“), Standard 5.3.

Mříže (resp. speciální stavebnětechnické prostředky k zabránění útěku dětí) zákon umožňuje používat v zařízeních, ve kterých jsou umístěny děti s uloženou ochrannou výchovou.¹⁴ Ochránce již v minulosti konstatoval nepřipustnost využití mříží v prostorách, kde se pohybují děti s nařízenou ústavní výchovou.¹⁵ Dívky v rozhovorech s pracovníky Kanceláře vyjadřovaly, že přijímají pobyt v zařízení jako trest za své chování, nikoliv jako pomoc. Mříže mohou tento „vězeňský“ pocit posilovat, a proto považují za žádoucí jejich odstranění. V zařízení se v době návštěvy nenacházela žádná dívka s uloženou ochrannou výchovou a nemám informace o tom, že by zde tyto dívky byly umístovány. Přítomnost mříží proto považují za nežádoucí nejen z pohledu jejich možného psychologického efektu na dívky, ale také z pohledu zákona.

Ředitelka již v průběhu návštěvy avizovala, že dokud ji k odstranění mříží nevyzve zřizovatel, k podobnému kroku nepřistoupí, a to z obavy o zdraví dívek.

I pokud by však k odstranění přistoupit chtěla, lze očekávat, že, stejně jako jiná zařízení sídlící v historických budovách, bude jen obtížně možné získávat souhlas orgánů státní památkové péče.

Nákladnost provozu

Běžný provoz zámku je enormně nákladný a energeticky nevhodný. Vedení zařízení plýtvá časem a prostředky na to, aby zámek udrželo obyvatelný. Dle ředitelky se měsíční náklady na provoz budovy pohybují okolo 220 000 Kč. Tato částka (nebo alespoň její část) by mohla být v případě, že by se zařízení přestěhovalo do jiných prostor, investována do péče o dívky, což bych z hlediska účelu zařízení považovala za vhodnější. Důležitou komoditou v tomto ohledu je také čas. Obávám se, že sebelepší vedení by se nedokázalo naplno věnovat systému péče o umístěné dívky, pokud by je u toho neustále vyrušovaly provozní záležitosti.

Stigmatizace dívek

Vzhledem k dlouholeté tradici zařízení v objektu a vzhledem k malé velikosti obce Kostomlaty jsou dívky v obci označovány za „holky ze zámku“ nebo „pasťáčky“ (toto popisovaly samotné dívky). Ačkoliv by zařízení správně mělo aktivně předcházet vzniku předsudků a jejich negativních dopadů na děti ze strany okolí¹⁶, v tomto případě to již není možné a je jen těžko představitelné, že by se v budoucnu podařilo dívky v obci podobné nálepky zbavit.

14 Ustanovení § 15 odst. 1 zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o ústavní a ochranné výchově“).

15 Zpráva ze systematických návštěv školských zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy. *Veřejný ochránce práv - ombudsman* [on-line]. Brno: © Kancelář veřejného ochránce práv [cit. 25. 11. 2020]. Dostupná z https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ochrana_osob/2012/2012_skolska-zarizeni.pdf. 2011, str. 107.

16 Standard 2.11 Standardů.

Zima a špatné odvětrávání

Stavitelé zámku v 17. století při jeho stavbě pochopitelně nemysleli na efektivní vytápění vnitřních prostor a jejich odvětrávání. Zpětně se tyto nedostatky dají odstranit jen velice obtížně. V současnosti si tak dívky stěžují, že v obyvatelných prostorech je v chladnějších měsících zima a v koupelnách a umývárkách se kvůli nevyvětratelné vlhkosti objevuje plíseň.

Bezpečnostní rizika

Stavebnětechnické řešení zámku nedovoluje ideální rozmístění výchovných skupin. Když se k tomu přičte nedostatek personálu, dívky jsou v konečném důsledku v noci zamykány a kontrolovány v cca hodinových intervalech. Nechci si ani představovat, jakou by měly dívky šanci úniku v případě, že by na některé výchovné skupině propukl požár. Vzhledem k tomu, že se ve všech oknech nachází mříže a jediný východ z výchovné skupiny je zavřený, musely by dívky pomocí signalizace přivolat pomoc a doufat v její rychlý příchod.

Silná tradice („ale takhle se to tady dělalo vždycky“)

Problémem drtivé většiny zařízení se silnou historickou tradicí je jejich obtížná reformovatelnost. Personál je leckdy tvořen zaměstnanci s celoživotní praxí v daném zařízení, kteří jsou přesvědčeni o správnosti daného přístupu a řešení na základě dlouholeté osobní zkušenosti. Nelze jim to mít úplně za zlé, jedná se o zcela přirozený jev, ale je důležité si jej uvědomovat a být otevřený možným změnám. Ze zařízení mám pocit, že všechny změny jsou prosazovány velice obtížně, mnohdy přes odpor zaměstnanců (viz rozdílná praxe na jednotlivých skupinách). Přesun zařízení do nových odpovídajících prostor by byl šancí pro nový začátek a zbavení se mnohdy svazující tradice.

S ohledem na výše uvedené doporučuji zřizovateli:**1) přesunout zařízení do jiných vhodnějších prostor (do 3 let).**

Dále se věnuji konkrétním rizikům špatného zacházení popsaným mou předchůdkyní v roce 2017, u kterých jsem sledovala, zda se je ředitelce zařízení podařilo odstranit, či nikoliv.

Odstraněná rizika špatného zacházení

1. Bodový systém hodnocení dívek

V době, kdy probíhala první návštěva, byly dívky hodnoceny prostřednictvím bodů. Ty jim byly udělovány dvakrát denně. Čím nižšího počtu bodů dívka za týden dosáhla, tím jí bylo přiznáno více výhod a odměn pro další období a naopak.¹⁷ Dívky byly negativně hodnoceny mimo jiné za to, že např. neměly domácí obuv, měly lahev s pitím na klubovně, byly na cizím pokoji, měly jídlo na pokoji nebo nepořádek pod polštářem, či za půjčení bot jiné dívce na skupině.

Tehdejší veřejná ochránkyně práv takto nastavený systém hodnocení kritizovala. Dle ní nebyla jasně stanovená pravidla pro hodnocení, a systém tak byl závislý na subjektivním vnímání každého z vychovatelů (se zásadním vlivem na práva dívek). Tehdejší ochránkyně kritizovala rovněž fakt, že dívky jsou někdy negativně hodnoceny za zcela banální prohřešky. Bodový systém hodnocení označila tehdejší ombudsmanka obecně za nevhodný výchovný prostředek, který není způsobilý podpořit sebedůvěru dívek, rozvíjet citovou stránku jejich osobnosti a umožnit jejich řádné zapojení do společnosti po opuštění zařízení.¹⁸ Udělování bodů dle jejího názoru vede pouze k tomu, že chování dívek v konkrétních situacích bude účelové, ovlivněno pouze hlediskem dosažení bodové odměny. Dívky se v takovém případě nebudou zamýšlet nad svým chováním z pohledu, zda je morální, etické, zda odpovídá společenským normám, nebo zda je v souladu se zákonem. Rozhodujícím hlediskem bude pravděpodobně pouze dosažení nebo ztráta bodů a na to navázaných výhod. To dle tehdejší veřejné ochránkyně práv není cílem ústavní výchovy.

Ředitelka v reakci na zprávu z návštěvy mou předchůdkyni informovala o tom, že bodový systém hodnocení dívek zrušila a nahradila jej hodnocením slovním.

Při následné návštěvě byla praxe opravdu taková, že dívky byly hodnoceny slovně, nikoliv prostřednictvím bodů. Hodnocení provádějí vychovatelé každý den (večer) a následně jej také zaznamenávají do osobního spisu dívek. Vedle denního hodnocení probíhá „velké“ týdenní hodnocení na společné komunitě. Ta během návštěvy neprobíhala, její obsah proto nemohu hodnotit.

Změnu hodnotícího systému z bodového na slovní hodnotím kladně a ředitelce za ni děkuji.

2. Podezření na nevhodné chování některých vychovatelů

Během první návštěvy popisovaly dívky nevhodné praktiky některých členů personálu (slovní agrese, v ojedinělých případech i fyzické napadení). Jednotlivá tvrzení nebylo možné prokázat, avšak již samotnou skutečnost, že se nezávisle na sobě potvrzovala a opakovala,

17 Např. možnost jít na samostatnou vycházku byla vázána na dosažení maximálně 17 bodů dva týdny po sobě, možnost jít domů na dovolenku na dosažení maximálně 23 bodů dva týdny po sobě.

18 Ustanovení § 1 odst. 1 zákona o ústavní a ochranné výchově.

považovala má předchůdkyně za alarmující. Z celkového nastavení zařízení, ale i z přístupu personálu byla zřejmá nedůvěra vůči dívkám, kdy se možné excesy vysvětlovaly negativními vlastnostmi dívek, jejich zveličováním a vzájemným předáváním si „ověřených historek“. Tehdejší veřejná ochránkyně práv proto ředitelce doporučila realizaci anonymního dotazníkového šetření mezi dívkami na toto téma a dle výsledku případně využít možnosti dle § 18 odst. 3 písm. b), tj. nařídit zaměstnancům podstoupit psychologické vyšetření.

Ředitelka dané doporučení naplnila, když mezi dívkami zrealizovala dotazníkové šetření zaměřené na „sociální klima v zařízení“:

Výsledky dotazníkového šetření sociálního klimatu (děti)

Dotazníkového šetření (dotazníky viz příloha) se zúčastnilo celkem 29 dětí. Odpovídaly na 7 otázek ohledně bezpečnosti ve škole, na skupině, důvěry k dospělým a vztahům mezi dětmi, informovanosti o možnosti pomoci a o výskytu vulgárního jednání či fyzického trestání ze strany dospělých. Výsledky částečně zkreslují některé záměrně pouze negativní odpovědi, byť si vzájemně odporují, ale i tyto byly do výsledku zahrnuty.

1. Ve škole se cítí bezpečně 72 % dětí, 20 % spíše ne, 2 děti vůbec. Zjištění bude projednáno na pedagogické radě v srpnu, děti budou znovu poučeni na koho se obracet, upozorněny a kontrolovány budou dozory.
2. Na skupinách se cítí bezpečně 79 % dětí, naopak 17 % vůbec ne. Zjištění bude projednáno na výchově, bude upraven vnitřní řád, se kterým budou v září děti seznámeny. Bude se pokračovat v individuálních pohovorech vedení s dětmi na jejich přání, dle možnosti řešeny přesuny mezi skupinami.
3. 85 % dětí má v zařízení alespoň jednoho dospělého, na kterého se vždy může při problémech s důvěrou obrátit, 40 % mám takových dospělých i víc.
4. Totéž platí pro 80 % dětí v otázce vztahů mezi nimi. Stabilita těchto vztahů a jistot je však velmi proměnlivá.
5. 86 % dětí ví za kým jít, pokud by mu někdo ve škole či na skupině ubližoval. Na počátku školního roku bude opětovně připomenuta role výchovného poradce, od září rovněž nastoupí psycholog.
6. – 7. 24 % dětí se setkala s vulgárním jednáním dospělého vůči své osobě, 3 děti pak i s fyzickým trestem. Na základě uvedených jmen bylo toto se 2 zaměstnanci projednáno, v jednom případě řešeno domluvou, ve druhém ukončením pracovního poměru dohodou.

Přijaté opatření hodnotím opět velmi pozitivně. Během druhé návštěvy pracovníci Kanceláře nezaznamenali žádné stížnosti dívek na vychovatele, naopak ve více případech dívky vyjadřovaly ve vychovatele na své skupině důvěru.

3. Dovolenky pouze jednou za 14 dní

Vnitřní řád platný v době první návštěvy obsahoval možnost dívek jezdit na dovolenky „zpravidla jednou za 14 dnů“. Toto pravidla má předchůdkyně kritizovala s odkazem na nepřiměřené zásahy do práva dítěte na rodinný život¹⁹ a práva na styk s rodiči²⁰.

Během následné návštěvy již vnitřní řád podobné ustanovení neobsahoval. Dívky v rozhovorech s pracovníky Kanceláře potvrzovaly, že dříve mohly domů každých 14 dnů, nyní toto pravidlo neplatí.

Také toto doporučení proto považuji za splněné, za což děkuji.

4. Zamykání společných prostor přes den

Během první návštěvy se běžně na výchovných skupinách zamykala kuchyň, společenská místnost a sprchy (jak v průběhu dne, tak i v noci), a to i v době přítomnosti dívek na skupině. Důvodem byla bezpečnost a dále zajištění toho, aby se dívky v odpoledním osobním volnu zdržovaly na pokojích a nedívaly se například na televizi, protože pak byl dle vyjádření vychovatelů problém je od televize dostat pryč. V odpoledním osobním volnu tedy dívky převážně spaly na svých pokojích.

Tento přístup hodnotila má předchůdkyně jako projev nedůvěry vůči dívkám a rovněž nedostatku výchovných dovedností vychovatelů a činností, které by dívky mohly vykonávat v osobním volnu. Ředitelce doporučila nezamykat prostory kuchyně, společenské místnosti a koupelen v přítomnosti dívek na skupinách, umožnit dívkám trávit osobní volno v rámci možností zařízení dle jejich rozhodnutí, tj. i jinak než pobytem na pokoji.

Ředitelka v odpovědi na zprávu uvedla, že realizace tohoto opatření by vyžadovala přítomnost pedagogického pracovníka na skupině i v době osobního volna dívek, čímž by byl potlačen princip tohoto volna a opatření by vyžadovalo i zvýšené finanční náklady.

Během následné návštěvy nicméně společenské místnosti, kuchyně ani koupelny na skupinách zamčené nebyly.

I toto opatření proto považuji za realizované, za což děkuji.

5. Povinné hlášení menstruace

Při první návštěvě bylo zjištěno, že dívky musejí hlásit, zda a kdy dostaly pravidelnou menstruaci. Vychovatelé tyto údaje zaznamenávali, v jedné z vychovatelek byly dokonce pověšeny menstruační kalendáře dívek. Dále si dívky musely říkat o vydání erárních vložek (jeden druh) od vychovatele, pokud neměly zakoupeny své vlastní. Tuto praxi označila má předchůdkyně za ponižující a zcela nedůvodně zasahující do soukromí dívek.

19 Čl. 8 Úmluvy o právech dítěte publikované ve Sbírce zákonů jako Sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí pod číslem 104/1991 Sb. (dále jen „Úmluva o právech dítěte“).

20 Čl. 9 odst. 3 Úmluvy o právech dítěte.

Během následné návštěvy dívky uvedly, že menstruaci již nemusí nikomu hlásit a vložky mají k dispozici.

Opatření proto považují za realizované, za což děkují.

Částečně odstraněná rizika špatného zacházení

6. Absence psychologické péče

V zařízení v době první návštěvy nepracoval psycholog. Na pozici ředitelka údajně opakovaně vypisovala výběrové řízení, avšak bez úspěchu. Jeho práci částečně suplovala etopedka, která měla jako jediná psychoterapeutický výcvik (Gestalt terapie). Dívky však shodně uváděly, že k etopedce nemají důvěru a neobracejí se na ni. Zařízení bylo připraveno dívkám v případě potřeby sehnat pomoc externího psychologa, dívky o to však nežádaly.

Tehdejší ombudsmanka proto požádala ředitelku, aby se i nadále snažila zajistit dívkám psychologickou péči a nespolehlala pouze na práci etopedky.

Ředitelka v reakci na zprávu nejprve uvedla, že se jí podařilo zajistit dívkám psychologickou, psychiatrickou, detoxikační atd. péči v Praze formou krátkých „diagnostických“ pobytů a následné péče, později své vyjádření doplnila o informaci, že je v zařízení nově zaměstnán psycholog.

Během následné návštěvy bylo zjištěno, že psycholog byl v zařízení zaměstnán nejprve pouze tzv. na dohodu, později na plný úvazek.

Aktivita ředitelky, která vedla k uzavření pracovní smlouvy s dětským psychologem, si velmi vážím. Jsem si vědoma toho, že sehnat dětského psychologa pro oblast ústavní výchovy není nic jednoduchého a že poptávka v této oblasti výrazně převyšuje nabídku.

Přesto, aby mohl být jeho potenciál naplno využit (a aby nedocházelo k, byť i nevědomému, porušování práv dívek), dovolím si formulovat několik dílčích doporučení k jeho činnosti.

Ve zprávách vypracovaných psychologem se opakovaně objevuje označení „subjekt“ – myšleno některá z dívek. Tento fakt nemusí nijak souviset s úrovní péče, kterou psycholog dívkám poskytuje, vyvolává ve mně však obavy, jakým způsobem o dívkách smýšlí. Pokud je vnímá opravdu jen jako „subjekty“ své práce, nikoliv jako konkrétní lidi (děti) vyžadující jeho pomoc, hrozí do budoucna, že se tento typ myšlení promítne také do jeho práce. Zarážející pro mě v tomto ohledu byla také myšlenka, kterou během hovoru s pracovníky Kanceláře pronesl, a totiž, že se snaží dívkám ukázat důstojnost, ale „musí si ji zasloužit“.

Tato dvě na sobě nezávislá zjištění vnímám z pohledu možného špatného (nedůstojného) zacházení s dívkami jako varovná, a doporučuji proto s psychologem v tomto směru pracovat (např. nabídnutím supervize).

Výsledkem činnosti psychologa ve vztahu k vychovatelům jsou doporučení, která jsou formulována spíše akademicky a neobsahují jasný návod pro personál v přímé výchovné činnosti, jak s konkrétními dívkami pracovat. Pro ilustraci uvádím některá doporučení:

- vést subjekt k realistickému přístupu k vlastnímu životu,
- formovat a rozvíjet volní dimenzi osobnosti,
- formovat u subjektu zodpovědnost za vlastní činy, především prostřednictvím empirie,
- rozvíjet dimenzi kognitivní, prioritně v oblasti myšlení,
- formovat pozitivní percepce a anticipaci osobního života,
- učit subjekt opatřovat si hmotné statky prosociálním způsobem.

Vychovatelka na dotaz, co pro ni jednotlivá doporučení znamenají, jak jim rozumí a jak je převádí do praxe, uvedla, že se vždy chodí ptát psychologa. Na otázku, co dělá ve chvíli, kdy psycholog není v dosahu (např. z důvodu nemoci nebo dovolené), odpověděla, že si bere na pomoc slovník.

Nesrozumitelnost závěrů psychologa snižuje reálný dopad jeho práce. Pokud jeho doporučením vychovatelé nebudou rozumět, nemohou je ani naplňovat, což vede nutně ke stavu podobnému tomu, kdy v zařízení vůbec nepracoval.

O neprostupnosti informací mezi vychovateli a psychologem svědčí také fakt, že psycholog nevěděl o dlouhodobě špatné situaci na skupině č. X. Ač na této skupině docházelo k dlouhodobým problémům mezi dívkami a náznakům šikany ze strany některých z nich, psycholog o tom v době návštěvy nevěděl. Minimálně dívky zapojené do tohoto konfliktu jsou tak na tom z pohledu zajištění psychologické péče a pomoci de facto stejně, jako by tomu bylo v roce 2017, kdy v zařízení psycholog nepracoval.

Opatření:

- 2) přistupovat k dívkám důstojně a s respektem (průběžně).**
- 3) doporučení pro práci s dívkami formulovat tak, aby jim vychovatelé (tedy ti, kteří je mají aplikovat) rozuměli (průběžně).**
- 4) zlepšit komunikaci mezi vychovateli a psychologem tak, aby dívkám byla poskytnuta psychologická pomoc v situacích, kdy to je potřeba (průběžně).**

7. Pravidla pro používání mobilních telefonů

Během první návštěvy mohly dívky používat své mobilní telefony pouze v době osobního volna od 19 hodin do 20 hodin, ve zbylé době je měly uloženy u vychovatele. Pokud dívka neměla vlastní mobilní telefon, mohla v době osobního volna využít telefon ústavní, avšak pouze po dobu 5 minut, a to i při přijetí telefonického hovoru.

Má předchůdkyně popsanou praxi kritizovala, když upozornila na to, že zákon ředitelce ani vychovatelům neumožňuje telefony plošně odebírat. Lze zakázat jejich používání během společných aktivit, v době nočního klidu apod., nikoliv je však dívkám brát. To lze učinit

pouze v individuálním případě, představuje-li mobilní telefon pro konkrétní dívku předmět ohrožující výchovu, zdraví či bezpečnost. Výklad toho, co je „*nebezpečným či ohrožujícím předmětem*“, musí být zásadně restriktivní, neboť se jím zasahuje do vlastnického práva dítěte.²¹

Pravidla pro používání mobilních telefonů byla rovněž jedním z předmětů individuálního šetření provedeného v zařízení mou předchůdkyní v roce 2019.

Ředitelka v reakci na toto opatření přislíbila praxi používání mobilních telefonů upravit v souladu s (v té době nově vydaným) metodickým pokynem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k úpravě vnitřního řádu.²² Ten uvádí, že používání mobilních telefonů by mělo být v zásadě limitováno pouze pobytem dítěte ve škole a jinými povinnými aktivitami.²³

Během následné návštěvy byla pravidla nastavena následovně:

Dívky mohly své mobilní telefony využívat denně v době odpoledního a večerního volna, dohromady cca 3 hodiny denně. Mimo tuto dobu nemohly mít mobil u sebe, ale odevzdávaly ho vychovatelům. V této souvislosti podepisovaly prohlášení, že byly poučeny o možnosti uschovat si své mobilní telefony u vychovatelů. V praxi se však nejednalo o možnost, nýbrž o povinnost. Podle sdělení dívek po určitou dobu v minulosti mohly mít mobily u sebe po celou dobu, nicméně potom, co jedna z nich porušila pravidla pro jejich používání, bylo ponechání mobilů u sebe (opět) zakázáno. Dívky, které mobilní telefon nevlastní, jej pro účely realizace kontaktu s rodinou a blízkými obdrží.

V první řadě bych ráda ocenila a) rozšíření možnosti užívání mobilních telefonů také na dobu odpoledního volna a b) přiznání možnosti ponechat si svůj mobilní telefon po celou dobu pobytu. Ředitelka těmito kroky naplnila doporučení mé předchůdkyně, bohužel však ne na dlouho. Jsem si vědoma vždy přítomného rizika selhání u dívek. Porušení pravidel ze strany jedné z nich by však nemělo vést k plošnému omezení všech ostatních. Doporučuji proto se vrátit k pravidlu, dle kterého dívky mohly mít svůj mobilní telefon u sebe po celou dobu, a individuální porušení pravidel jeho používání řešit pouze s dívkami, které se jej dopustí.

Kladně oceňuji také aktivitu ředitelky směrem k získání nepotřebných mobilních telefonů z oblasti státní správy. Na tomto kroku lze spatřovat, že se ředitelka úroveň poskytované péče snaží neustále zlepšovat, za což jí děkuji.

Opatření:

5) obnovit praxi, dle které mohly mít dívky mobilní telefony u sebe (bezodkladně).

21 Viz KŘÍSTEK, Adam. *Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy a o preventivně výchovné péči: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. Komentáře (Wolters Kluwer ČR) s. 162. ISBN 978-80-7552-821-6.

22 Metodický pokyn k úpravě vnitřního řádu školského zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy, č. j. MSM-T-26924 2018-1 (dále jen „metodický pokyn“).

23 Ustanovení čl. 2 odst. 5 metodického pokynu.

8. Sebepoškozování jako porušení pravidel s následnou sankcí

Během první návštěvy se pracovníci Kanceláře setkali s praxí, kdy za sebepoškozování (např. řezání rukou či vypití balzámu na vlasy) bylo dívkám udělováno negativní opatření ve výchově. Tehdejší ombudsmanka ředitelku upozornila, že sebepoškozování nesmí být ze strany zařízení trestáno, neboť se nejedná o porušení povinnosti, ale o snahu vypořádat se s vlastními duševními stavy či problémy. Dítěti by tak namísto postihu měla být poskytnuta adekvátní odborná pomoc (např. formou odpovídající psychoterapie) a podpora ze strany zařízení a odborného personálu.

Ředitelka mou předchůdkyni obratem informovala o tom, že bezprostředně po ukončení návštěvy pracovníků Kanceláře byla tato praxe zrušena.

Během následné návštěvy již sebepoškozování nebylo ve vnitřním řádu uvedeno mezi činnostmi, za něž hrozí negativní opatření ve výchově. Toto pravidlo však bylo i nadále zveřejněno na nástěnkách v rámci jednotlivých výchovných skupin. Informace získané od personálu a od dívek se lišily. Dívky uváděly, že jim je za sebepoškozování udělen tzv. „zápor“, se kterým je spojeno negativní opatření ve výchově, a s psychologem údajně sebepoškozování nikdy neprobíraly. Naopak jeden z vychovatelů uváděl, že za sebepoškozování nehrozí žádný trest, a pokud k něčemu podobnému dojde, následuje pohovor dívky s psychologem.

Z výše uvedených zjištění vyplývá, že praxe v jednotlivých skupinách může být různá, přičemž záleží, zda se vychovatelé řídí pravidly ve vnitřním řádu, či těmi uvedenými na nástěnce.

Opatření:

- 6) sjednotit praxi napříč skupinami a případné sebepoškozování dívek netrestat; poskytnout dívkám, které se sebepoškozují, odbornou psychologickou pomoc (bezodkladně).**

9. Osobní prohlídky

Během první návštěvy v zařízení fungovala praxe, dle které měl vychovatel v rámci zásad náležitého dohledu nad dětmi právo při návratu z pobytu mimo zařízení provést osobní prohlídku dítěte, a to způsobem, která nesníží lidskou důstojnost dítěte.²⁴ Dívky provádění důkladných osobních prohlídek potvrdily, přičemž jejich účelem je zjištění, zda nepřinesly do zařízení něco zakázaného. Prohlídky provádí zejména zdravotní pracovníce. Dle jejího sdělení se jedná pouze o kontrolu oděvu. Naproti tomu jedna z dívek uvedla, že si musí svlékat rovněž spodní prádlo (i v době menstruace).

Protože zákon tuto praxi neumožňoval (a dosud neumožňuje), požádala má předchůdkyně ředitelku o její opuštění.

Ředitelka v reakci uvedla, že se osobní prohlídky v zařízení již neprovádějí.

²⁴ Viz vnitřní řád zařízení účinný v době první návštěvy.

Během následné návštěvy již provádění osobních prohlídek nebylo obsaženo ve vnitřním řádu, dívky na dvou skupinách však uváděly, že jsou osobní prohlídky po návratu z dovolenky běžnou praxí. Na jedné skupině mají dle dívek probíhat osobní prohlídky tak, že jim pracovnice zatlačí na podprsenku, zda v ní nemají schovanou krabičku cigaret a dále jim poklepe přes nohy a zkontroluje ponožky, zda nemají něco schovaného v kalhotách. Dívky z jiné skupiny sdělily, že si musejí sundat tričko a potřeptat podprsenku, aby bylo zřejmé, že v ní nemají nic ukryto. Pokud by se prohlídce odmítly podrobit, dostaly by tzv. „zápor“ (viz kapitola 13).

Nevím, zda se jedná o jednotnou praxi napříč zařízení, či pouze excesivní jednání vychovatelů na několika skupinách. Stejně jako má předchůdkyně jsem však povinna ředitelku upozornit na to, že se jedná o nezákonnou praxi a zásah do osobní integrity dívek bez patřičného zákonného zmocnění.

Opatření:

- 7) upustit od provádění osobních prohlídek dívek (bezodkladně).**

10. Noční vypínání elektřiny na skupinách

Dívky i zaměstnanci během první návštěvy uváděli, že se na noc vypíná elektřina na výchovných skupinách, a dívky tak v případě potřeby musejí chodit na toaletu potmě. Cílem tohoto opatření bylo dodržování večerky a nenarušování nočního klidu ze strany dívek. Elektřina bývala vypnuta po nějakou dobu i přes den. Jednomu ze zaměstnanců Kanceláře chtěly dívky při návštěvě výchovné skupiny (cca ve 14:00 hodin odpoledne) uvařit kávu a musely požádat vychovatele o zapnutí elektřiny.

Toto opatření bylo mou předchůdkyní vyhodnoceno jako nedůstojné, nebezpečné, a bylo proto doporučeno od něj ustoupit.

Ředitelka v odpovědi sdělila, že toto opatření naplnila a k vypínání elektřiny na noc již nedochází.

Během následné návštěvy pracovníci Kanceláře zjistili, že praxe ohledně nočního vypínání elektřiny se liší napříč jednotlivými skupinami. Na jedné skupině dívky zmiňovaly, že s kritizovanou praxí vychovatelé přestali den před návštěvou. Podle vychovatelky se elektřina vždy vypínala pouze na pokojích dívek, nikoliv na chodbě, a to za účelem dodržení večerky. To se však neshodovalo s vyjádřením dívek umístěných na této skupině, které popisovaly rovněž vypínání elektřiny na chodbě. Dívky na jiné skupině zmínily, že si v noci mohou rozsvítit lampičku, tudíž usuzuji, že elektřina se na noc již nevypíná (dlouhodobě). Na další skupině dívky popisovaly, že se na noc vypíná elektřina v pokojích, ale na chodbách ne.

Opatření:

- 8) na všech skupinách upustit od vypínání elektřiny během noci (bezodkladně).**

11. Kapesné

V oblasti hospodaření s kapesným bylo zařízení během první návštěvy kritizováno za to, že dívky nedostatečně připravuje na samostatný život, neboť jim neumožňuje hospodařit s jejich kapesným. Praxe byla tehdy taková, že kapesné měl v úschově vychovatel, pokud si za něj dívka chtěla něco koupit, musela nejprve požádat vychovatele o vydání určité částky, počkat na jeho rozhodnutí, jakou částku jí vydá, a poté svůj nákup provést a doložit dokladem o zaplacení. Dívky si takto z kapesného mohly jednorázově pořídit věci do částky 50 Kč. Tato praxe nejen neodpovídala standardům²⁵, ale rovněž je v rozporu se zákonem, neboť ten podobnou regulaci spotřeby kapesného dětmi neumožňuje.

Ředitelka mou předchůdkyni informovala, že vychovatelé byli upozorněni na právo dívek vybírat kapesné dle svých potřeb a nutnost podpory finanční gramotnosti dívek.

Během následné návštěvy byla praxe stejná v tom, že dívky neměly své finance u sebe. Ve vnitřním řádu je stejně jako v roce 2017 uvedeno, že „*dítě si ukládá kapesné (včetně kapesného z domova) u skupinového vychovatele, který vede přehled o jeho hospodárném čerpání*“.²⁶ Pokud si dívky chtějí ze svých finančních prostředků něco pořídit, musí o jejich vydání stejně jako při první návštěvě požádat přítomného vychovatele. Tomu musí rovněž sdělit, na co peníze chtějí.

Napříč skupinami se lišily odpovědi dívek na otázku, zda jsou omezovány v částce, kterou mohou jednorázově utratit. Na některých skupinách stále přetrvává praxe, kdy o výši této částky rozhoduje vychovatel (některé dívky rovněž zmiňovaly maximální částku 50 Kč). Naopak doklady o zaplacení, zdá se, nemusejí dokládat v žádné skupině.

Upozorňuji tedy opět na neoprávněný zásah do práv dívek v případě, že o výši vydané částky rozhoduje vychovatel. Kapesné náleží dívkám. Pohled dospělého na to, zač stojí za to utrácet, se pochopitelně od dospívajících dívek liší, avšak zařízení by mělo nechat rozhodnutí na nich. Může (a mělo by) je učit s penězi hospodařit, naučit je spořit, ale to znamená něco jiného, než direktivně určovat, jakou část z kapesného za co utratit.

Nad rámec zprávy z první návštěvy upozorňuji rovněž na to, že dívkám by mělo být umožněno ponechat si kapesné u sebe. Možnost uschovat si jej u vychovatele (a předejít tak případným krádežím či ztrátám) by dívkám měla být nabídnuta, nikoliv však vynucována. Po opuštění zařízení si dívky budou muset své finance spravovat samy a jedním z úkolů zařízení je dívky na tuto dobu systematicky připravit.

V tomto ohledu upozorňuji ředitelku rovněž na sdělení dívek, že k odemčení uzamykatelných „trezorů“ na pokojích není třeba klíče, ale člověk si vystačí s šatním ramínkem a trochou šikovnosti. Soukromý uzamykatelný prostor je pro samostatnou správu

25 Dle Standardů by mělo být dítě v zařízení průběžně připravováno na samostatný život. Mělo by být vedeno k přejímání odpovědnosti za své denní povinnosti, mělo by být podporováno např. v zacházení s penězi, ve zvládání právních záležitostí, ve správě bankovního účtu, pojištění, spoření a dalších praktických záležitostech.

26 Viz kapitola 7 vnitřního řádu.

kapesného (ale i např. pro bezpečné vlastnictví mobilního telefonu a jiných cenností po celou dobu pobytu) nepostradatelnou podmínkou.

Opatření:

- 9) **upustit od praxe regulování výše vydaného kapesného ve všech skupinách (bezodkladně).**
- 10) **podporovat finanční gramotnost dívek a současnou povinnost dívek uložit své finanční prostředky u skupinového vychovatele změnit na možnost (průběžně).**
- 11) **ověřit funkčnost uzamykatelných trezorů na pokojích dívek (bezodkladně).**

12. Supervize

Přístup některých vychovatelů během první návštěvy tehdejší ombudsmanka vyhodnotila tak, že nad svým chováním ani nad nastavením výchovného režimu nemají nadhled, své konflikty s dívkami přičítají pouze problémovému nastavení dívek, a doporučila tak využití skupinové i individuální supervize.²⁷

Během následné návštěvy ředitelka uvedla, že supervizi zkoušeli, personál o ni však neprojevil zájem.

Jsem si vědoma toho, že účast na supervizi nemá smysl vynucovat, neboť v případě negativního postoje účastníků k ní a jejím pravidlům supervize postrádá smysl.

Přesto stejně jako má předchůdkyně vidím v této formě péče o zaměstnance velkou přidanou hodnotu. Pravidelná účast pracovníků v přímé péči na supervizi není v oblasti ústavní výchovy povinná. Během své činnosti jsem se však opakovaně přesvědčila o tom, že práce ve školském zařízení je náročným a stresujícím povoláním, které může velmi jednoduše a velmi rychle vést k profesnímu vyčerpání a frustraci. Tyto stavy se poté mohou projevit nevhodným chováním zaměstnanců k dětem, jejich rodičům, i k ostatnímu personálu. Zajištění přístupu pracovníků k supervizi (a průběžná motivace k aktivnímu využívání této možnosti) je tedy jednou z pojmů proti možnému špatnému zacházení.

Ačkoliv jsem si vědoma omezených možností ředitelky v tomto směru, doporučuji, aby průběžně motivovala pracovníky k jejich účasti na supervizi, a to ať té skupinové, či individuální. Doporučuji také zjistit od personálu, který se supervizi účastnil, proč jim supervize nevyhovovala. Konala se v nevhodném čase? Byl problém v osobě supervizora? Byla supervize povinná, s čímž někteří nesouhlasili?

Opatření:

- 12) **motivovat personál k účasti na supervizi (průběžně).**
- 13) **zajistit pro personál možnost individuální supervize (do 3 měsíců).**

27 Dle standardu č. 3.6 Standardů má mít každé zařízení vytvořeny podmínky pro pravidelnou intervizi svých pracovníků a zajišťovat přístup pracovníků k supervizi vykonávané externím, nezávislým a kvalifikovaným odborníkem.

Přetrvávající rizika špatného zacházení

13. Omezování práv dětí mimo opatření ve výchově

Během první návštěvy fungovala v zařízení praxe, dle které byly dívkám za větší prohřešky (např. útěk, agresivita, kouření na pokoji, požití drog, alkoholu apod.) udělovány tzv. „nevýhody“. Ty spočívaly v tom, že dívka byl po dobu 20 dnů zakázán přístup k PC, mobilu, nemohla chodit ven mimo areál, a to ani se svou výchovnou skupinou, na návštěvu mohli pouze rodiče, stejně tak s telefonováním, dívka nesměla nosit šperky, sledovat televizi, líčit se a holit, či chodit nakupovat. Pokud dívka podala k rukám ředitelky písemnou žádost o prominutí, ve které uvedla důvod prominutí, omluvila se a přislíbila řádné chování, ředitelka ji mohla část nevýhody prominout.

Zákon umožňuje řediteli v případě, že dítě poruší některou z povinností stanovených zákonem o ústavní a ochranné výchově, udělit mu tzv. opatření ve výchově spočívající v omezení některých jeho práv po určitou dobu. Jiný způsob omezení práv dítěte zákon nezná. Proto má předchůdkyně upozornila ředitelku na to, že uplatňovaná praxe je v rozporu se zákonem, a měla by od ní proto bezodkladně upustit.

V návaznosti na toto opatření ředitelka uvedla, že paralelní systém trestání v zařízení v žádném případě nepoužívají, přičemž opatření ve výchově jsou pravidelně kontrolována příslušným okresním státním zastupitelstvím, které v nich neshledalo pochybení.

Během následné návštěvy dívky napříč skupinami zmiňovaly, že v případě, že utečou ze zařízení nebo užily drogy, případně obojí, je jim udělena „nevýhoda“, která představuje zákaz vycházek a dovolenek na dobu 20 dnů (pokud prohřešek spočívá v útěku a ony se z něj samy vrátí, mohou ředitelku žádat o prominutí části z trestu). Jako druh trestu dívky zmiňovaly rovněž tzv. „zápor“, který spočívá v zákazu vycházek v délce sedmi dnů a jednoho dne zákazu používání mobilního telefonu.

Popsanou praxi stejně jako má předchůdkyně považují za nezákonnou. Zařízení omezuje práva dívek způsobem, který zákon neumožňuje. Pokud dívky poruší nastavená pravidla, je možné je za to sankcionovat prostřednictvím opatření ve výchově. To uděluje ředitel, dívka jej stvrzuje svým podpisem, může se k němu vyjádřit a je zaneseno do její osobní dokumentace.²⁸ „Nevýhody“ či „zápory“ se těmito pravidly neřídí, a dostatečně tak nezajišťují ochranu dívek před možným svévolným omezováním jejich práv. Nastavená praxe může rovněž zkreslovat výsledky kontrol v zařízení, což v odpovědi na první zprávu mimoděk potvrdila ředitelka, když uvedla, že státní zástupce v udělování opatření ve výchově neshledal pochybení. Kdo ale kontroluje udělování nevýhod? Uplatňovaná praxe může rovněž zkreslit poměr udělených kladných a záporných opatření ve výchově, což je ukazatel, který ředitelka během návštěvy vyzdvihovala.

28 Ustanovení § 21 odst. 5 zákona o ústavní a ochranné výchově.

K zákazu (resp. nepovolení) dovolenky, což je dle sdělení dívek rovněž součástí tzv. „nevýhody“, nemůže dojít dokonce ani prostřednictvím opatření ve výchově. V případě, že ředitel zamítá žádost o dovolenku, jedná se o rozhodování v oblasti státní správy²⁹, tedy o řízení o žádosti ve smyslu § 44 a násl. správního řádu, v jehož rámci musí být vydáno správní rozhodnutí. V situaci, kdy ředitelka zařízení žádné zamítavé rozhodnutí nevydává, neexistuje možnost, jak se proti zamítnutí žádosti o povolení pobytu dítěte mimo zařízení procesně bránit. Není také možné zpětně přezkoumat, z jakého důvodu byly žádosti zamítnuty, a může tak vznikat riziko svévole v rozhodování o záležitostech dítěte a jeho blízkých.

Opatření:

- 14) upustit od udělování „záporu“ a „nevýhody“; k omezování práv dívek přistupovat pouze prostřednictvím opatření ve výchově (bezodkladně).**
- 15) v případě zamítnutí žádosti o dovolenku vydat správní rozhodnutí (průběžně).**

14. Vyžadování souhlasu rodičů u návštěv třetích osob

Stejně jako při první návštěvě zařízení podmiňuje návštěvy jiných osob než osob odpovědných za výchovu souhlasem zákonných zástupců dívek, případně příslušného OSPOD. Tuto praxi potvrdily ředitelka zařízení i vedoucí vychovatelka, a stejně tak je upravena i ve vnitřním řádu zařízení.³⁰ Kamarádi či partneři dívek (ale také např. prarodiče) tedy nemohou dívky navštívit, dokud k tomu zákonný zástupce neudělí explicitní souhlas. Zařízení tento postup odůvodňuje zajištěním bezpečnosti dívek.

Stejně jako má předchůdkyně mám za to, že zařízení tímto postupem nepřiměřeně zasahuje do práva dívek na udržování kontaktu s blízkými.³¹ Ředitelka zařízení je oprávněna zakázat nebo přerušit návštěvu pouze za předpokladu, že by se návštěva chovala nevhodně nebo by nepříznivě působila na výchovu dívek.³² Stejně tak je pedagogický pracovník oprávněn návštěvu nepřipustit, pokud by návštěva ohrožovala zdraví či bezpečnost.³³ V ostatních případech by návštěvy měly být povolovány.

Argumentace zajištěním bezpečnosti dívek je na jednu stranu pochopitelná, avšak v tomto případě podle mého názoru postrádá smysl, neboť, jak ředitelka i vedoucí vychovatelka samy přiznaly, dívky se s partnery či kamarády mohou setkávat při volných vycházkách, kde je nebezpečí stejně velké, ne-li větší.

V tomto bodě mohu odkázat na praxi jiných zařízení pro výkon ústavní výchovy, kde partnery dívek pravidelně zvou a systematicky s nimi pracují.

29 Ustanovení § 24 odst. 3 písm. e) zákona o ústavní a ochranné výchově.

30 Viz kapitola 9.1.1. vnitřního řádu.

31 Ustanovení § 20 odst. 1 písm. n) a o) zákona o ústavní a ochranné výchově.

32 Ustanovení § 23 odst. 1 písm. e) zákona o ústavní a ochranné výchově.

33 Ustanovení § 20 odst. 1 písm. o) zákona o ústavní a ochranné výchově.

[illegible]

Nutno uvést, že vychovatelka byla s dívkami první den, neboť pouze zaskakovala za kmenového vychovatele této skupiny, který čerpal dovolenou, a nestrávila s nimi tedy příliš času na to, aby byla schopna vzájemný konflikt uspokojivě vyřešit. Sama byla z atmosféry na skupině nemile překvapená a přislíbila, že vše oznámí vedoucí vychovatelce.

V rozhovoru s pracovníkem Kanceláře některé dívky z této skupiny uváděly, že se zde necítí bezpečně a chtěly by mít možnost zamknout se v noci na pokoji. V noci je údajně noční vychovatelé chodí kontrolovat zhruba co půl hodiny. Dveře do výchovné skupiny se přes den i v noci zamykají. Pokud by si dívky chtěly v noci zavolat pomoc, musí použít signalizační zařízení, které je u vstupu do výchovné skupiny. To je napojeno na vychovatelnu, která je umístěna na chodbě v budově zařízení. V noci slouží vždy 3 vychovatelé, kteří mají na starost celkem 6 skupin (DDŠ i VÚ). Podle dívek ale vychovatelé dorazí až po 15 minutách od zazvonění. Když si pracovník Kanceláře tuto informaci ověřoval u vedoucí vychovatelky, řekla, že to není možné. Vychovatelé na signalizaci údajně reagují okamžitě. Signalizace by prý byla slyšet i ve chvíli, když by noční vychovatelé byli zrovna na obhlídce jiných skupin. Pravdivost obou tvrzení nemohu posoudit.

Druhý den ráno pracovníci Kanceláře z písemného hlášení nočních vychovatelů zjistili, že jedna z dívek tu noc odmítla spát ve svém vlastním pokoji a spala v pokoji vedlejším. Potvrdilo se tak, že se tato dívka na skupině necítí bezpečně. Ze záznamů je zřejmé, že noční kontroly probíhaly cca každých 50 minut.

Psycholog o napjaté situaci na této skupině nevěděl, což je velmi zarážející (viz kapitola 6).

Pracovníci Kanceláře o situaci informovali během návštěvy ředitelku a požádali ji, aby se jí bezodkladně začala zabývat. Ředitelka uvedla, že o konfliktech probíhajících na této skupině ví a řešila by je tak jako tak. Obdobná situace se v minulosti objevila na jiné skupině, tehdy ji vyřešili přesunem jedné z dívek (dále jen „dívka A.“). Ta stejná dívka je součástí aktuálního konfliktu. Od jejího přesunu si slibovali, že začne tzv. s čistým štítem. Jejich předpoklady se bohužel nenaplnily a situace se začíná opakovat.

Ředitelka přislíbila, že urychleně přijme opatření, která zajistí dívkám na skupině bezpečí. Zařízení bylo doporučeno, aby v zájmu ochrany dívek zajistilo nepřetržitou přítomnost nočního vychovatele na této skupině. Pracovníci Kanceláře ředitele rovněž navrhli, aby pro tento případ využila metodické podpory diagnostického ústavu a ve spolupráci s jeho odbornými pracovníky vybrali vhodný způsob řešení.

Řešení potyček i dlouhodobých sporů mezi dívkami v zařízení probíhá dle všeho formou tzv. „hašení požárů“, nikoliv formou odborné pomoci dívkám a kontinuální práce s tématem šikany. Je známo, že v případech, kdy se vychovatel stane svědkem šikany a není odborně připraven ji řešit, může (a často se tak děje) zasáhnout nevhodným způsobem a situaci naopak zhoršit.³⁵ Toto je možné pochopit u laiků rodičů, kteří nemají odborné znalosti,

35 ŽUFNÍČEK, Jan. Existuje primární prevence rizikového chování v „ústavní péči“? In: Vybraná témata výchovatelské praxe: inspirace pro vychovatele v zařízeních ústavní a ochranné výchovy. Praha: Národní ústav pro vzdělávání,

ale nikoliv u školského zařízení specializovaného na péči o děti se závažnými poruchami chování, kterým má vytvářet **podmínky podporující jejich sebedůvěru, rozvíjet citovou stránku jejich osobnosti** a umožňovat jejich aktivní účast ve společnosti. Každá z dívek má rovněž **právo na respektování své důstojnosti** a je to právě zařízení, které jim má během pobytu v zařízení toto právo zajistit. **Následky, které může šikana na dívkách zanechat, si s sebou mohou nést celý život.**

Důrazně proto ředitelce doporučuji, aby se spolu se svými kolegy zaměřila na prevenci šikany a na vhodné způsoby jejího řešení v případě, že se na některé ze skupin objeví. Za vhodné považuji, aby se vychovatelé, ale také metodik prevence či psycholog v této oblasti dále vzdělávali, a byli tak schopni v budoucnu vypracovat postup, který by riziko šikany, případně její následky minimalizoval.

Opatření:

- 17) zajistit vychovatelům a odbornému personálu další vzdělání v oblasti práce s šikanou (bezodkladně).**
- 18) nastavit systém prevence a následného řešení jednotlivých případů šikany mezi dívkami (bezodkladně).**
- 19) informovat mě o dalších krocích zařízení a následném vývoji situace v zařízení v souvislosti s chováním dívky A (spolu s vyjádřením ke zprávě).**

16. Nepřiměřeně časté úklidy („rajóny“)

Během první návštěvy prováděly dívky úklid prostor výchovných skupin vždy ráno a večer. Úklid byl ukončen převzetím svěřeného prostoru vychovatelem. Úklid zahrnoval úklid pokoje, včetně vytření podlahy, a úklid přidělených prostor (chodba, kuchyň, koupelna), tzv. rajónu. I zde úklid zahrnoval vytření podlah a všech ploch. Přes víkend byl prováděn ranní úklid a generální úklid. Dívky tak prakticky uklízely opravdu každý den, a to většinou ne jednou. Smyslem této činnosti bylo naučit dívky pořádku a řádu, neboť dle sdělení vychovatelů řada z nich nemá vypěstovány základní návyky.

Má předchůdkyně tuto praxi kritizovala. Jednalo se dle ní o typický projev ústavnosti, kdy byl čas dívek vyplňován nesmyslně častým „úklidem pro úklid“. Dívky se neučily vést domácnost a udržovat pořádek v rozumné míře, neboť vytírání vícekrát denně rozhodně odporuje běžnému životu.

Ředitelka v reakci na toto opatření uvedla, že jej v zařízení naplnili a úklidy přizpůsobili úklidům v běžné domácnosti.

Podle vnitřního řádu platného během následné návštěvy je úklid prováděn dvakrát denně v plném rozsahu. To potvrdily i dívky, které si stěžovaly, že musí pořád jen uklízet. Kromě každodenních úklidů pak údajně provádí ještě sobotní generální úklid, který je rozsáhlejší (zahrnuje i společenskou místnost, kde musí odrolovat koberec, odtahovat gauč apod.). Dívky nevidí v takto častém úklidu smysl, jelikož např. ve společenské místnosti nemohou trávit tolik času, aby tam vůbec vznikl nepořádek.

Obr. č. 5 a 6: Uklízeční pomůcky na výchovných/rodinných skupinách

Stejně jako má předchůdkyně s touto praxí nesouhlasím. Není mi zřejmé, co je účelem tak častého úklidu. Způsob fungování zařízení by měl být co nejvíce podobný běžnému životu mimo zařízení. Úklid domácnosti v takovéto intenzitě ale rozhodně běžný není. Působí to na mě tak, že dívky jsou nuceny do úklidu pro to, aby jim byl co nejvíce vyplněn volný čas. Na místo toho, aby dívky získaly návyky z oblasti péče o běžnou domácnost, buduje v nich zařízení zbytečný odpor a nechuť k úklidovým činnostem.

Absurditě této praxe přidává fakt, že ačkoliv se denně napustí desítky kýblů s teplou vodou na vytírání podlah, dívky mají z důvodu nedostatku vody stanoven tzv. sprchovací limit (blíže viz kapitola 17).

Dívky jsou za úklid hodnoceny. Dle sociální pracovnice, která hodnocení provádí, je vždy hodnocena skupina jako celek, jednou za delší dobu se hodnocení porovná a skupina s nejvyšším součtem bodů je odměněna (např. sladkostmi). Na jedné skupině dívky uváděly, že v případě špatně hodnoceného úklidu dostávají zápor. S touto praxí nesouhlasím. Nehledě na nezákonnost samotného udělování záporu (viz kapitola 13) upozorňuji na to, že dívky sice mohou být sankcionovány (prostřednictvím opatření ve výchově) za nedodržování pořádku a čistoty v prostorách zařízení a osobních věcech³⁶, ale těžko si lze pod tímto prohrěškem představit situaci, kdy dívka ráno nevytře podlahu, kterou vytírala večer předtím. Doporučuji proto od této praxe upustit a sankcionovat dívky pouze za to, kdy v jí přidělené části skupiny bude zjevný nepořádek.

³⁶ Ustanovení § 20 odst. 2 písm. a) zákona o ústavní a ochranné výchově.

Opatření:

- 20) přizpůsobit četnost úklidů běžnému chodu domácnosti (bezodkladně).**
- 21) sankcionovat dívky za úklid pouze v případech, že neudrží pořádek a čistotu a pouze prostřednictvím opatření ve výchově (průběžně).**

17. Krátký čas na sprchování

Během první návštěvy byla praxe taková, že dívky měly na sprchování v průměru pouze 4 minuty (v čase 18:30 hod. až 19:00 hod. se ve sprše muselo vystřídat všech 8 dívek na skupině). Důvodem pro takto striktně vymezený čas na hygienu byla dle ředitelky nedostatečná kapacita kotle (resp. zásobníku s teplou vodou). Ze stejného důvodu se dívky nemohly sprchovat jindy během dne, neboť kotel přes den potřebovala kuchyň. Sprchy byly v průběhu dne na výchovných jednotkách uzamčeny.

Má předchůdkyně tuto praxi kritizovala, neboť dle ní dívky v tak krátkém čase nemají klid na uspokojení osobních hygienických potřeb. Pokud vymezený čas překročily, byly negativně bodově hodnoceny. Ředitelce proto doporučila prodloužit čas určený ke sprše na výchovné skupině na 60 minut denně.

Ředitelka v odpovědi na zprávu argumentovala tím, že doba je limitována zásobami teplé vody, četnost a čas se však dle jejího vyjádření řídí potřebami dívek.

Během následné návštěvy byla praxe taková, že se dívky mohly sprchovat večer, ranní sprchu (např. v době menstruace) umožňovali vychovatelé pouze na některých skupinách. Na sprchu měla každá dívka 5 minut. Ředitelka uvedla, že po první návštěvě došlo k navýšení časového limitu na sprchování (pomohla k tomu výměna kotle). Nyní je limit opět ponížen, a to údajně z důvodu dlouhodobého nedostatku vody v obci umocněného nedávným únikem vody při havárii obecního vodovodního potrubí. Stejně jako minule dívky uváděly, že se za 5 minut stihnou lehce opláchnout, ale pro důkladnější hygienu není prostor.

Stejně jako má předchůdkyně mám za to, že by mělo být dívkám v zájmu jejich zdraví, fyzické, ale i psychické pohody pro večerní hygienu poskytnuto tolik času, kolik potřebují pro umytí dlouhých vlasů, holení, aplikaci kosmetických přípravků atp. Tato doba by měla být alespoň 15 minut. Domnívám se, že úspory vody může být dosaženo i jinými způsoby, například pořízením úsporných sprchovacích hadic či perlátorů³⁷, případně stavebnětechnickým řešením, kterým by byla užitková voda používána například ke splachování WC. Myslím si, že ani ostatní obyvatelé obce Kostomlaty neomezují svou večerní hygienu na pouhých 5 minut.

Nevidím rovněž důvod, proč by se dívky nemohly sprchovat i v jiných částech dne než večer, zvláště pak, pokud k tomu mají opravdu pádný důvod, jako je například již zmíněná menstruace. I bez ní by však dívkám, pokud jim to tak vyhovuje, mělo být umožněno sprchovat se, kdy chtějí, pokud to nebude zasahovat do organizované činnosti.

³⁷ Perlátor je zařízení, které se instaluje na vodní baterie a díky usměrnění proudu vody a jeho provzdušnění redukuje průtok, aniž by uživatel při mytí rukou poznal rozdíl.

Opatření:

22) prodloužit čas určený ke sprše alespoň na 15 minut pro jednu dívku (bezodkladně).

18. Stabilizační pobyt

Během první návštěvy byly nově příchozí děti zařazovány do tzv. stabilizačního pobytu. Ten trval max. 4 týdny a na jeho základě byl poté sestaven individuální plán pro další pobyt. Vnitřní řád neupravoval, co stabilizační pobyt obnáší, jaký je jeho účel, co dívka během stabilizačního procesu může, nebo nemůže, případně za jakých podmínek se jeho délka zkracuje. Dívky uváděly, že během stabilizačního pobytu nesmějí opustit areál zařízení, a to ani s vychovatelem, nemohou jet na dovolenku a telefonovat mohou pouze s rodiči. Dále uváděly, že se nemohou malovat a nosit šperky.

Má předchůdkyně ředitelku upozornila, že zákon pojem stabilizační pobyt nezná. Práva dítěte dovoluje omezovat pouze v případě, kdy dítě poruší některou ze svých zákonem stanovených povinností. Ředitelku proto požádala, aby upustila od nezákonných zásahů do práv dítěte v průběhu tzv. stabilizačního pobytu. Na možné porušení práv dětí ji upozornila také v roce 2019 v rámci individuálního šetření ve věci jedné z dívek.

Ředitelka v odpovědi přislíbila kritizované aspekty stabilizačního pobytu odstranit.

Při následné návštěvě bylo podobně jako při té první zjištěno, že pravidla stabilizačního pobytu nejsou upravena vnitřním řádem. Informace o nich mám tak pouze od dívek, které uváděly, že po příchodu do zařízení musí nejdříve proběhnout návštěva rodičů v zařízení, potom vycházka s rodiči, dovolenka a pak teprve samostatná vycházka. Jiné dívky popisovaly, že musí splnit „malou“ a „velkou“ vycházku s rodinou, a teprve poté mohou na vycházku samy. Nemám informace o tom, že by docházelo k zákazu dovolenek v adaptační době (je však možné, že se jedná o součást výše popsané „hierarchie“).

Stejně jako má předchůdkyně nijak nerozporuji samotný adaptační režim. Pokud je vhodně a individuálně nastaven a odůvodněn, zohledňuje potřeby dané dívky a nedochází v rámci něj k omezování práv dívek, např. kontaktu dívky s rodinou a blízkými, věřím, že může být ku prospěchu. Nicméně, musím upozornit na to, že zařízení se v tomto znovu dostává do konfliktu se zákonem, neboť ten omezení práv dívek z důvodu adaptace ani za předpokladu individuálního posouzení neumožňuje.

Upozorňuji rovněž na to, že pokud ředitelka nazná, že by dovolenka neměla být umožněna, musí mít pro to konkrétní důvody (nestačí fakt, že je dívka v adaptačním režimu). V opačném případě by došlo k porušení zákona³⁸ a práva dítěte na respektování soukromého a rodinného života.³⁹

38 Ustanovení § 20 odst. 1 písm. n) zákona o ústavní a ochranné výchově ve spojení s § 30 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

39 Čl. 16 odst. 1 a 2 Úmluvy o právech dítěte.

Opatření:

- 23) informovat mě o tom, v čem spočívá stabilizační pobyt a z čeho se při jeho nastavení vychází (spolu s vyjádřením ke zprávě).
- 24) doplnit pravidla stabilizačního režimu do vnitřního řádu (bezodkladně).
- 25) nezasahovat během adaptačního procesu do práva dítěte na kontakt s rodinou a blízkými (průběžně).

19. Nedostatečná individualizace práce s dívkami

Během první návštěvy bylo dle rozvržení během dne realizovaných aktivit patrné, že život v zařízení je velmi kolektivní a regulovaný. Nebyl zde prostor pro individuální přístup. Za potenciální zdroj špatného zacházení byla označena nedostatečná práce s plánem rozvoje osobnosti dítěte (dále také „PROD“). Ty byly dle mé předchůdkyně vedeny formálně, nezohledňovaly aktuální posuny, změny a mnohé nekorespondovaly s doporučeními jiných odborníků. Nastavené cíle, plány a postupy byly vyhodnoceny jako neurčité. Takto nastavené PRODY dle ní neměly přínos pro dívky, ale ani pro vychovatele. Ředitelce proto doporučila upravit PROD dívek tak, aby aktuálně reagoval na změny v chování dívek, zaměřoval se i na pozitivní hodnocení dívek, neužíval obecných hodnocení, vycházel z aktuálních doporučení dalších odborníků (např. zpráv z diagnostických ústavů), aby byly popsány (přesně specifikovány) metody práce, které se odrazí v denní náplni činnosti dívek s vychovateli, a aby bylo patrné jasné souhrnné hodnocení, se kterým budou dívky seznámeny.

V následné komunikaci ředitelka trvala na tom, že jednotlivé PROD jsou vytvořeny a je s nimi pracováno v souladu se Standardy, což dle ní potvrzují i zjištění České školní inspekce.

Při následné návštěvě jsem se setkala s podobným problémem jako má předchůdkyně, a totiž, že PRODY nebyly dostatečně provázány s reálnou činností a programem dívek. Ze zápisů v denní knize rodinných skupin ani z hodnocení jednotlivých dívek nevyplynulo, že by na skupinách docházelo k implementaci individuálních plánů rozvoje osobnosti dívek. Dle informací od dívek se pracovníci více zaměřují na výkon a režimové činnosti, nežli na individuální práci. Zdá se tedy, že PROD není živým nástrojem péče o dívky.

[illegible]

Tehdejší ombudsmanka ředitelce doporučila nabízet dívkám v rámci skupinových aktivit činnosti, které je mohou motivovat k pozitivnímu chování a pomoci jim identifikovat se se zařízením a zároveň zkvalitnit nabídku skupinových volnočasových aktivit pro dívky adekvátně jejich věku, preferencím a potřebám. Poukázala rovněž na povinnost zařízení připravovat dívky na samostatný život.⁴⁰ To znamená, naučit je nejen základní dovednosti (hygienické návyky, péči o sebe a úklid), ale rovněž jim pomoci s postupným začleněním do společnosti, budováním sebevědomí nebo schopnosti vytvořit si vlastní úsudek.

Během následné návštěvy dívky na otázku, jak tráví svůj volný čas, uvedly, že volného času zas tolik nemají. V době svého osobního volna mají možnost vycházky, ale vzhledem k tomu, že v obci není co dělat, většinou si jdou jen zakouřit, případně nakupit. Ze společných činností uváděly, že je baví vybíjení, naopak např. poznávání stromů shledávají jako primitivní a neodpovídající jejich věku.

Aktuální týdenní rozpis činností na výchovné skupině č. 5 (dívky 15–18 let) byl následující:

Pondělí	výzdoba skupiny, sběr přírodního materiálu, sportovní hry na předním nádvoří,
Úterý	návštěva MLK, procházka obcí, možnost telefonování z budky, možnost nákupů,
Středa	hodnocení uplynulého období, procházka, možnost konzultace s vedením,
Čtvrtek	pracovní činnosti – generální úklid kuchyňky, sprch, velkého úseku a dalších prostor dle potřeby zařízení, praní prádla, péče o prádlo, procházka,
Pátek	tělocvična – sportovní a míčové hry, asfaltové hřiště – sportovní a míčové hry, kondiční vycházka po okolí,
Sobota	generální úklidy výchovné skupiny, procházka,
Neděle	odpočinkové aktivity – sledování TV, DVD, poslech hudby, procházka, kontrola učebních pomůcek, praní prádla, péče o prádlo.

Pro srovnání uvádím týdenní plán aktuální během první návštěvy v roce 2017:

Pondělí	pohybové hry,
Úterý	návštěva MLK, procházka obcí, možnost telefonování z budky, možnost nákupů, PNV,
Středa	hodnocení, procházka,
Čtvrtek	pracovní činnosti – generální úklid kuchyňky, sprch, velkého úseku a dalších prostor dle potřeby zařízení, praní prádla, péče o prádlo, procházka,
Pátek	vyplňování složenek,

40 Standard č. 2.28 Standardů.

Sobota	generální úklidy výchovné skupiny, procházka, správné domácí hospodaření,
Neděle	odpočinkové aktivity – sledování TV a DVD, poslech hudby, procházka, PNV – kontrola učebních pomůcek, praní prádla, péče o prádlo.

Podobnost obou plánů je zarážející a budí ve mně dojem, že a) zařízení s plány vůbec nepracuje, a ty jsou tak pouze formálním dokumentem, nebo b) zařízení s plány pracuje, ale činnosti se týden co týden opakují. Fakt, že je v obou plánech na úterý naplánováno „telefonování z budky“ nasvědčuje spíše první variantě, nicméně za žádoucí nepovažuji žádnou z nich. V plánu postrádám zejména činnosti, které by dívkám pomohly připravit se na život mimo zařízení a ulehčily by jim návrat do společnosti. Dívky by měly být více podporovány ve zvládání krizových (zátěžových) situací, měly by být učeny samostatnosti a odpovědnosti za své jednání. Při současném režimu dívky nemají možnost volby, nemusejí činit rozhodnutí (a nést za ně důsledky), nepodílí se na činnostech spojených s vedením domácnosti (příprava jídla, samostatné vaření a nákupy, příprava společných programů, plánování týdenních programů, možnost vyjádřit se k organizaci dne).

Opatření:

- 29) při tvorbě denního programu se více zaměřovat na přípravu dívek pro samostatný život (průběžně).**
- 30) více podporovat samostatné rozhodování a odpovědnost dívek (průběžně).**
- 31) dívkám blížícím se svému věku zletilosti poskytnout větší míru samostatnosti v rozhodování a zodpovědnosti (průběžně).**

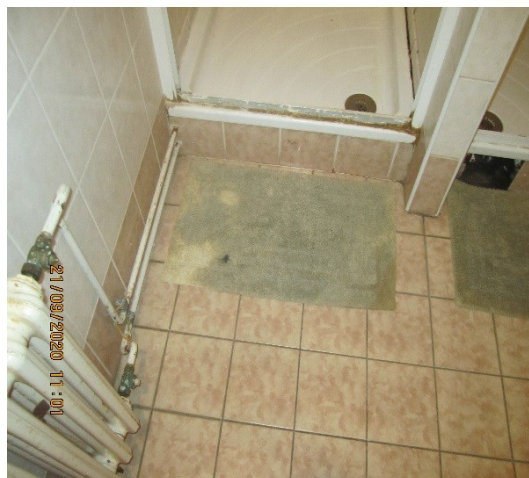
21. Špatný materiální standard koupelen

Během první návštěvy byly koupelny a toalety na výchovných jednotkách v nevábném stavu. Řada z nich výrazně zapáchala z kanalizace zatuchlostí a vlhkostí. Sanita dlouhodobě nebyla obnovována, někde chyběla zrcadla. Téměř v každé koupelně byla košťata v počtu dívek na výchovné skupině a hadry k vytírání podlahy. Na toaletních kabinkách nebyl toaletní papír ani krycí nášlapný odpadkový koš, i když se jedná výlučně o dívčí zařízení.

Ombudsmanka doporučila sanitární vybavení v koupelnách a na toaletách modernizovat, což ředitelka v odpovědi v závislosti na finančních možnostech zřizovatele přislíbila.

Některé koupelny byly ve velmi špatném stavu také během druhé návštěvy. V některých zapáchala kanalizace, byly zatuchlé a objevovala se v nich plíseň. Na několika toaletách se nenacházel toaletní papír ani odpadkový koš.

Obr. č. 7 a 8: Fotky koupelen pořízené během návštěvy

Na dvou skupinách byl **toaletní papír zavěšený na dveřích vychovatelny**. Během prohlídky zařízení ředitelka nevěděla, proč tomu tak je, vedoucí vychovatelka uvedla, že je to toaletní papír „navíc“ pro případ, kdyby na toaletách došel. Nicméně během návštěvy pracovníků Kanceláře na jedné z těchto skupin si dívky pro útržky toaletního papíru ke dveřím vychovatele běžně chodily a nikdo jej na toaletu doplnit nešel ani se nad tím jinak nepozastavil, proto usuzuji, že se jedná o běžně uplatňovanou praxi a žádám její okamžité odstranění.

Obr. č. 9: Toaletní papír umístěný na dveřích vychovatelny

Tomu, že se ředitelka snaží zařízení postupně modernizovat, svědčí fakt, že v době následné návštěvy probíhala renovace kuchyní na jednotlivých skupinách a v plánu měl být rovněž nákup nových (uzamykatelných?) nočních stolků do pokojů dívek. Ředitelka uváděla, že v poslední době vytvořila celkem pět investičních záměrů, získat ale peníze na modernizaci zařízení dle ní není jednoduché.

Za normálních okolností bych ředitelce vzhledem k velmi špatnému stavu koupelen doporučila požádat zřizovatele primárně o finance na celkovou rekonstrukci těchto prostor. S ohledem na můj požadavek na přemístění zařízení do jiných (vhodnějších) prostor však celkovou rekonstrukci koupelen nepovažuji za nutnou a doporučuji pouze v rámci běžného provozu koupelny udržovat v čistotě a v použitelném a bezpečném stavu.

Opatření:

- 32) odstranit z koupelen plíseň a udržovat je v rámci běžného provozu v čistotě a v použitelném (a bezpečném) stavu (průběžně).**
- 33) odstranit praxi, dle které si dívky chodí pro toaletní papír k vychovateli (bezodkladně).**

Nově identifikovaná rizika špatného zacházení

22. Kvalita a množství stravy

Jako jednu z věcí, které by v zařízení rády změnily, dívky napříč skupinami zmiňovaly kvalitu a množství stravy. Jídlo z ústavní kuchyně jim nechutná, jídelníček se prý často opakuje (ryby, játra, guláš apod.), maso se mnohdy nedá rozžvýkat. Dívky si stěžovaly také na nedostatek jídla. Hlad mívají zejména večer, kdy je podle dívek mezi večeří a večeří dlouhá časová prodleva a druhá večeře, kterou v té době dostávají, je nutričně neuspokojuje, neboť jde většinou jen o jablko nebo suchý rohlík. Některé dívky si tak z důvodu nedostatku jídla, nebo proto, že jim nechutná, dělají po večeři něco vlastního. Většinou hranolky, palačinky, omelety apod., přičemž suroviny si kupují z kapesného.

Jsem si plně vědoma všech specifík, která s sebou nese zajišťování stravy pro děti či dospívající (zejména jejich vysoké nároky často neslučitelné s pravidly zdravého a vyváženého stravování). Nehodnotím tedy, zda tvrzení dívek jsou pravdivá, či nikoliv. Samotný fakt, že dívky takto hromadně vyjadřují svou nespokojenost, by však pro zařízení mělo být signálem a zároveň příležitostí, jak dívky přizvat ke spolurozhodování o fungování zařízení. Doporučuji ředitelce, aby tuto příležitost využila a ustanovila z řad dívek stravovací komisi, která se bude spolupodílet na vytváření jídelníčku (dívky se mohou střídát). Dívky lze tímto způsobem seznámit s problematikou zdravého, ale i finančně udržitelného, stravování, s nutričními hodnotami jednotlivých jídel apod. Vznikem komise by ředitelka rovněž přispěla k naplnění doporučení směřujícího k přípravě dívek na samostatný život. Za ideál pak považuji, aby stravování (včetně výroby pokrmů) probíhalo přímo na skupinách, nikoliv ve společné jídelně. Zapojení dívek do výběru i přípravy jídla by tak bylo přirozenější a zařízení by naplnilo požadavek na podobnost běžnému životu.

Opatření:

- 34) ustanovit z řad dívek stravovací komisi, která by se podílela na vytváření jídelníčku (do 3 měsíců).**

23. Pobyt v karanténě místnosti v době epidemie nemoci COVID-19

V době zvýšeného výskytu onemocnění COVID-19 jsou dívky, které se vracejí z útěku, umístěny do preventivní karantény. Ta probíhá v místnosti jinak určené k izolaci nemocných dívek (např. v období chřipky).

Pracovníci během návštěvy provedli krátký rozhovor s dívkou D. Tato dívka se nevrátila z dovolenky, a byla proto nahlášena tzv. „na útěku“. Když se do zařízení vrátila, byla umístěna do preventivní karantény. V době návštěvy v karanténě pobývala druhý den, přičemž do své výchovné skupiny měla být v případě negativního výsledku rychlotestu

na Covid-19 přemístěna následující den. Celková doba pobytu v karanténě tedy měla být tři dny.

Sociální pracovnice popisovala, že karanténa trvá zpravidla 5 dnů a týká se pouze dívek, které se vracejí z útěku (a to i tehdy, když se jedná o pozdní návrat z dovolenky – místo v neděli večer se dívka vrátí v pondělí ráno). Karanténa se naopak netýká dívek, které se v neděli řádně vrátí z dovolenky u rodiny. Jako důvod pro takto odlišné zacházení s dívkami, které v obou případech mohly přijít do kontaktu s nemocnou osobou, sociální pracovnice uvedla, že pokud by do 5denní karantény umisťovaly všechny dívky, které jezdí na dovolenky, 5denní lhůta by jim uplynula v pátek, kdy by případně zase odjely na dovolenku a jejich pobyt v zařízení by se omezil na pobyt v karanténě střídavě s dovolenkami.

Sociální pracovnice tak ukázala na dvě skutečnosti související s rizikem špatného zacházení.

První z nich je fakt, že karanténa je de facto **forma trestu** pro dívky, které se dopustí útěku (příp. pozdního návratu z dovolenky). Z pohledu možného nakažení dívky totiž nevidím žádný rozdíl mezi tím, zda přijela z dovolenky v neděli večer, nebo v pondělí ráno. Pokud má pobyt v karanténě opravdu sloužit k prevenci zavlečení nemoci do zařízení, měla by se jeho pravidla řídit něčím jiným než důvodem nepřítomnosti dívek v zařízení.

Druhým faktem, který vyplývá z popsané praxe a potvrzuje mé závěry popsané v kapitole 13 je ten, že dívkám po návratu z útěku není po určitou dobu umožněno absolvovat dovolenky u rodiny.

V obou případech se jedná o nezákonné porušování práv dětí, a proto žádám ředitelku, aby praxi přehodnotila.

Dívka, která byla v době návštěvy umístěna v karanténní místnosti, popisovala, že za ní v průběhu dne chodí vychovatelé nebo sociální pracovnice. Buď jí donesou jídlo, nebo se na ni jen tak přijdou podívat. Teplotu jí měří jednou nebo dvakrát denně. Mobil nedostala, protože si jej na dovolence rozbila. Několikrát za den však dostává ústavní notebook, vždy na chvíli, než se vybije (poté jej převezme sociální pracovnice, aby jej nabila). Sociální pracovnice dle svých slov kontroluje dívky v karanténě každých 30 min, navíc tam je i telefon, pokud by něco potřebovaly, mohou ji zavolat. Během hovoru s pracovníky Kanceláře sociální pracovnice nabíjela jedné z dívek notebook. Dívky dle ní mají možnost mít u sebe i mobilní telefon, a to déle než po dobu osobního volna.

Izolace je vybavena velice stroze. Jedná se o obytnou buňku, kde z malé předsíně vedou dveře na záchod, do koupelny se sprchovým koutem a do jedné obyvatelné místnosti. Ta je vybavena pouze dvěma lůžky. V místnosti je jedno zamřížované okno, které může otevřít pouze personál (viz foto). Dívka popisovala, že se v izolaci strašně nudí. Stěžovala si, že zde není co dělat a že je zde zavřená jako v base. Na jiné izolaci je prý televize, ale ta stejně nefunguje.

Obr. č. 10: Karanténní pokoj

Opatření:

- 35) poskytnout dívkám možnosti rozptýlení či smysluplného trávení času v karanténě (průběžně).**
- 36) nevyužívat karanténu jako trest pro dívky vracující se z útěku (průběžně).**

Přehled opatření k nápravě

Bezodkladně

- obnovit praxi, dle které mohly mít dívky mobilní telefony u sebe (opatření č. 5)
- sjednotit praxi napříč skupinami a případně sebepoškozování dívek netrestat; poskytnout dívkám, které se sebepoškozují, odbornou psychologickou pomoc (opatření č. 6)
- upustit od provádění osobních prohlídek dívek (opatření č. 7)
- na všech skupinách upustit od vypínání elektřiny během noci (opatření č. 8)
- upustit od praxe regulování výše vydaného kapesného ve všech skupinách (opatření č. 9)
- ověřit funkčnost uzamykatelných trezorů na pokojích dívek (opatření č. 11)
- upustit od udělování „záporu“ a „nevýhody“; k omezování práv dívek přistupovat pouze prostřednictvím opatření ve výchově (opatření č. 14)
- zajistit vychovatelům a odbornému personálu další vzdělání v oblasti práce s šikanou (opatření č. 17)
- nastavit systém prevence a následného řešení jednotlivých případů šikany mezi dívkami (opatření č. 18)
- přizpůsobit četnost úklidů běžnému chodu domácnosti (opatření č. 20)
- prodloužit čas určený ke sprše alespoň na 15 minut pro jednu dívku (opatření č. 22)
- doplnit pravidla stabilizačního režimu do vnitřního řádu (opatření č. 24)
- odstranit praxi, dle které si dívky chodí pro toaletní papír k vychovateli (opatření č. 33)

Průběžně

- přistupovat k dívkám důstojně a s respektem (opatření č. 2)
- doporučení pro práci s dívkami formulovat tak, aby jim vychovatelé (tedy ti, kteří je mají aplikovat) rozuměli (opatření č. 3)
- zlepšit komunikaci mezi vychovateli a psychologem tak, aby dívkám byla poskytnuta psychologická pomoc v situacích, kdy to je potřeba (opatření č. 4)
- podporovat finanční gramotnost dívek a současnou povinnost dívek uložit své finanční prostředky u skupinového vychovatele změnit na možnost (opatření č. 10)
- motivovat personál k účasti na supervizi (opatření č. 12)
- v případě zamítnutí žádosti o dovolenku vydat správné rozhodnutí (opatření č. 15)

	• nepodmiňovat návštěvy blízkých osob souhlasem osob odpovědných za výchovu nebo orgánem sociálně-právní ochrany dětí (opatření č. 16) • sankcionovat dívky za úklid pouze v případech, že neudrží pořádek a čistotu a pouze prostřednictvím opatření ve výchově (opatření č. 21) • nezasahovat během adaptačního procesu do práva dítěte na kontakt s rodinou a blízkými (opatření č. 25) • více se zaměřit na tvorbu PROD v součinnosti s dítětem a více implementovat individuální úkoly pro dítě do běžných činností rodinné a výchovné skupiny a při slovním hodnocení dívek (opatření č. 26) • při tvorbě denního programu se více zaměřovat na přípravu dívek pro samostatný život (opatření č. 29) • více podporovat samostatné rozhodování a odpovědnost dívek (opatření č. 30) • dívkám blízcím se svým věkem zletilosti poskytnout větší míru samostatnosti v rozhodování a zodpovědnosti (opatření č. 31) • odstranit z koupelen plíseň a udržovat je v rámci běžného provozu v čistotě a v použitelném (a bezpečném) stavu (opatření č. 32) • poskytnout dívkám možnosti rozptýlení či smysluplného trávení času v karanténě (opatření č. 35) • nevyužívat karanténu jako trest pro dívky vracející se z útěku (opatření č. 36)
spolu s vyjádřením ke zprávě	• informovat mě o dalších krocích zařízení a následném vývoji situace v zařízení v souvislosti s chováním dívky A (opatření č. 19) • informovat mě o tom, v čem spočívá stabilizační pobyt a z čeho se při jeho nastavení vychází (opatření č. 23) • popsat způsob práce s dívkou C., jejím otcem a rodinou za účelem ukončení ústavní výchovy a návratu dívky do rodiny (opatření č. 27) • na příkladu dívky C. popsat systém, jakým zařízení pracuje s útekem dívek (opatření č. 28)
Do 3 měsíců	• zajistit pro personál možnost individuální supervize (opatření č. 13) • ustanovit z řad dívek stravovací komisi, která by se podílela na vytváření jídelníčku (opatření č. 34)
Do 3 let	• přesunout zařízení do jiných vhodnějších prostor (opatření č. 1)